

Investigation of personal characteristics of the police

Дослідження особистісних особливостей поліцейських

Tetiana Yurchenko-Shekhovtsova

Key words:

police officer, work experience, factor, personal and group profile, personality traits.

Ключові слова:

поліцейський, стаж роботи, фактор, особистісний та груповий профіль, особистісні особливості.

Постановка проблеми. Для ефективного виконання професійної діяльності правоохоронець повинен володіти певним «арсеналом» психологічних професійно-важливих якостей. Вивчення професійно-психологічних якостей, в тому числі особистісних особливостей правоохоронця (майбутнього правоохоронця), завжди відзначалось актуальністю та було своєрідним об'єктом дослідження багатьох науковців.

Вивчення особистісних особливостей правоохоронців (майбутніх правоохоронців) здійснювалось психологами під час проведення професійно-психологічного відбору кандидатів на навчання до закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання; під час професійно-психологічного відбору кандидатів на службу у правоохоронні органи; під час призначення на різні, у тому числі керівні посади; з метою ефективного психологічного супроводження службової діяльності. Урахування результатів вивчення особистісних особливостей фахівця дозволяє психологу прогнозувати поведінку правоохоронця в екстремальних ситуаціях¹; планувати подальші заходи роботи з ним (психопрофілактичні, психокорекційні тощо).

Науковець О.І. Кудерміна², аналізуючи детермінанти професійної соціалізації правоохоронця, виокремлює три основних підходи в сучасній психології щодо розуміння передумов успішної діяльності правоохоронця. Передусім це якісний добір, підбір людей, що мають задатки, схильності до тієї чи іншої роботи, а з іншого боку – підбір роботи, яка найкраще відповідає індивідуальним якостям особистості. Другий підхід спирається на ідею, що у кожної людини можна так чи інакше сформувані і розвинути потрібні якості. Спрямоване формування здібностей конкретного суб'єкта діяльності виступає запорукою розвитку професіоналізму. Третій підхід випливає із єдності свідомості та діяльності та припускає формування індивідуального стилю діяльності.

Отже, розвиток здібностей професіонала необхідно здійснювати з урахуванням і в єдності з індивідуальними особливостями людини. Тому важливо вивчати особистісні особливості сучасних правоохоронців з метою подальшого прогнозування їх ефективності під час виконання службових завдань, а також для розвитку необхідних якостей, що відповідають вимогам професії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження змістовних особливостей діяльності правоохоронця, в тому числі психологічних характеристик правоохоронної діяльності (необхідних професійно-важливих якостей), зроблений В.Г. Андросюком, Л.І. Казміренко, Д.О. Александровим, О.І. Кудерміною, О.М. Бандуркою, В.І. Барком, В.Л. Васильєвим, О.П. Гладіліним, Н.Л. Гранатом, М.І. Єнікєєвим, В.Я. Кікоть, Є.О. Климовим, В.С. Медведевим, О.Р. Ратіновим, В.М. Синьовим, О.М. Столяренком, О.В. Тімченком, Ю.Ф. Чуфаровським, Г.Г. Шиханцовим, Г.О. Юхновцем, С.І. Яковенком та іншими.

Ретельний аналіз робіт вказаних дослідників сприяв здійсненню авторського дослідження динаміки особистісних особливостей поліцейських в залежності від їх стажу служби у правоохоронних органах з метою оптимізації шляхів та засобів формування, корекції професійно-важливих якостей.

¹ Формування психологічної готовності працівників органів внутрішніх справ до дій в екстремальних ситуаціях затримання озброєного злочинця : наук.-практ. посібник / Казміренко В.П., Казміренко Л.І., Александров Д.О., Андросюк В.Г., Юсупов В.В., Черновський О.К. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. 96 с.

² Кудерміна О.І. Соціальні та психологічні детермінанти професійної соціалізації сучасного правоохоронця. Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка. Психологія. Соціальна робота. Київ : «Київський університет», 2012. С. 22-25.

Мета статті – проаналізувати та описати результати проведеного дослідження поліцейських з різним стажем служби у правоохоронних органах за методикою Р. Кеттелла.

Завдання дослідження:

1. Визначити загальні особистісні особливості, притаманні більшості сучасних поліцейських;
2. Визначити характерологічні особливості, притаманні для груп поліцейських, розподілених за стажем служби у правоохоронних органах;
3. Виявити відмінності показників особистісних особливостей між групами поліцейських з різним стажем служби.

У дослідженні взяли участь 184 поліцейських Національної поліції України. Емпіричне вивчення проводилося під час проходження ними курсів підвищення кваліфікації на базі Інституту післядипломної освіти Національної академії внутрішніх справ України.

Середньогрупові значення особистісних особливостей поліцейських з різним стажем служби обчислювалися за допомогою програми Excel.

Виклад основного матеріалу. Визначення особистісних особливостей здійснювалося за допомогою опитувальника Реймонда Кеттелла (форма С). Методика орієнтована на виявлення відносно незалежних 16 факторів (шкал, первинних рис) особистості. Р. Кеттелл висував припущення, що риси особистості як деякі гіпотетичні психічні структури визначають поведінку індивідуума³.

За кожним фактором інтерпретації підлягали оцінки менше **3,5** та більше **6,5** (як вищі за середні показники). Кожний із факторів відображає характеристики деяких якостей особистості.

Аналіз результатів дослідження був здійснений відповідно до попереднього розподілу піддослідних на три групи за стажем роботи у правоохоронних органах: зі стажем до 3-х років, від 3 до 10 років та понад 10 років служби.

Вік респондентів – від 20 до 52 років. З числа опитаних поліцейських 64% вказали, що мають вищу юридичну освіту, інші 36% – не мають (на момент опитування) юридичної освіти. Найбільшу кількість поліцейських з вищою юридичною освітою виявлено у третій групі (86%). Більшість поліцейських другої групи (64%) також мають вищу юридичну освіту, а у першій групі – лише третина поліцейських (33%) здобули вищу юридичну освіту.

Математико-статистичний апарат використовувався з метою обрахування середніх значень та стандартних відхилень по кожному фактору, що дозволило виокремити найбільш виразні особистісні особливості поліцейського (див. табл. 1).

Отримані (за Р. Кеттеллом) показники свідчать про те, що більшості поліцейських притаманні такі системні якості:

С (емоційна стійкість/нестійкість). Стриманість, раціональний погляд на речі, постійність інтересів. Схильність підтримувати стійкі норми поведінки. Реалістичне ставлення до життя. Показник за цим фактором у респондентів з найменшим досвідом практичної діяльності не має вираженого піку (див. психологічний профіль), на відміну від показника у групах поліцейських з більшим стажем роботи у правоохоронних органах (другій та третій).

Е (домінантність/покірність). Прагнення до домінування, незалежність, впевненість у собі та власних силах, небажання визнавати тиск з боку оточуючих. Значення за фактором «домінантність» виявилось статистично значущим в усіх групах обстежених. Проте найбільше він виражений у обстежених з другої групи, які служать у поліції більше трьох років.

F (заклопотаність/безпечність). Імпульсивність, активність, емоційна життєрадісність, прагнення до лідерства, безпечність. На відміну від другої та третьої груп, показовим цей фактор виявився у респондентів першої групи, стаж роботи яких не перевищує трьох років.

³ Методология и методы социальной психологии. / Е.В. Шорохова. Академия наук СССР институт психологии. Издательство «Наука». М., 1997 г. 245 с.

Q3 (самоконтроль/імпульсивність). Точність у виконанні соціальних вимог, цілеспрямованість, контроль власних емоцій та поведінки. Притаманний всім трьом групам респондентів з деяким збільшенням у піддослідних другої групи, стаж служби яких становить від трьох до десяти років.

Таблиця 1

Середні значення особистісних факторів
поліцейських з різним стажем роботи у правоохоронних органах

Фактори Кеттелла		1 група	2 група	3 група	Разом
MD	Самооцінка висока/низька	6,72±2,34	6,74±2,62	6,84±2,16	6,66±2,24
A	Комунікбельність/замкнутість	5,06±2,38	5,80±2,12	5,51±2,11	5,50±2,91
B	Обмежене мислення/ кмітливність	4,21±2,39	5,26±2,45	5,59±2,43	5,11±3,17
C	Емоційна стійкість/нестійкість	6,23±1,81	7,45±1,67	7,20±1,81	7,04±3,41
E	Домінантність/покірність	6,56±1,49	7,12±1,76	6,87±1,81	6,88±2,81
F	Заклопотаність/безпечність	6,92±2,02	6,27±2,00	6,47±1,96	6,52±3,09
G	Нормативність поведінки/ недобросовісність	5,40±2,03	5,58±1,79	6,13±1,96	5,74±3,21
H	Соціальна сміливість/боязкість	5,46±2,04	6,24±1,76	6,43±1,62	6,11±2,97
I	Чутливість/жорсткість	4,29±1,84	4,58±2,04	4,33±2,05	4,41±2,85
L	Підозрілість/довірливість	6,52±2,31	5,79±2,63	5,64±2,63	5,92±2,99
M	Практичність/мрійність	4,10±2,03	3,79±2,07	3,77±1,99	3,86±2,83
N	Дипломатичність/ прямолинійність	4,73±1,38	5,24±1,75	5,23±1,93	5,10±2,69
O	Тривожність/спокій	3,94±1,93	3,64±2,03	3,61±2,03	3,71±2,50
Q1	Радикалізм/консерватизм	3,71±2,17	3,98±2,53	3,43±2,29	3,70±3,17
Q2	Конформізм/самостійність	4,10±1,99	4,80±2,07	4,10±2,33	4,35±2,89
Q3	Самоконтроль/імпульсивність	7,23±1,59	7,68±1,61	7,29±1,55	7,41±2,93
Q4	Его-напруженість/ розслабленість	4,21±1,81	3,92±1,60	3,97±1,61	4,02±2,47

Таким чином, було виявлено узагальнені характеристики системних факторів, які притаманні сучасним поліцейським незалежно від стажу служби.

Аналізуючи показники за кожним фактором методики окремо, нами отримано виразні пікові значення, притаманні кожній групі респондентів, що дозволило констатувати наявність відмінностей в залежності від стажу роботи.

1. Групі поліцейських зі стажем роботи до трьох років властиві значущі показники за факторами «безпечність» (**F**) та «підозрілість» (**L**). Притаманні їм також домінантність (**E**) та самоконтроль (**Q3**). Проте фактор «емоційна стійкість» (**C**) виражений найменше та не є показовим.
2. Серед поліцейських, які мають стаж роботи до 10 років, статистично значущі показники встановлені за факторами «домінантність» (**E**), «самоконтроль» (**Q3**) та «емоційна стійкість» (**C**).
3. Натомість у поліцейських з найбільшим стажем роботи (понад 10 років) виразні дані отримані за факторами «консерватизм» (**Q1**), а також «самоконтроль» (**Q3**), «емоційна стійкість» (**C**), «домінантність» (**E**).

Отримані результати надали можливість побудувати характерологічний профіль для кожної групи респондентів (див. рис. 1).

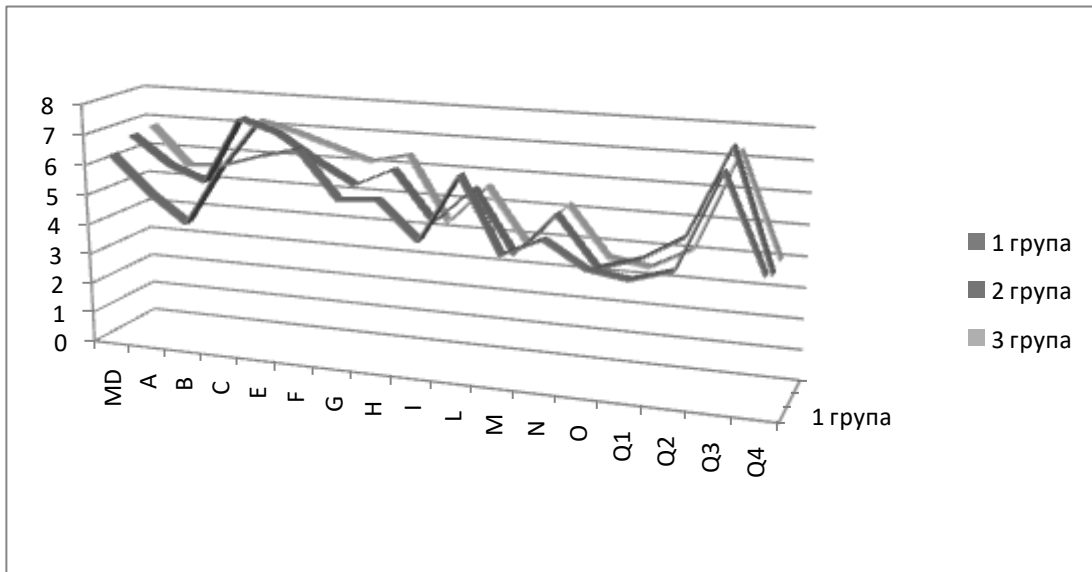

Рис. 1. Профілі поліцейських із різним стажем роботи у правоохоронних органах (1 ,2, 3 група)

Наведена діаграма дає можливість констатувати наявність своєрідних, відмінних профілів груп поліцейських із різним стажем роботи.

Для більш детальної характеристики кожної з трьох груп поліцейських за методикою Р. Кеттела було обраховано середні значення за кожним фактором окремо у кожній групі.

Експериментальна група респондентів (стаж служби в поліції до трьох років). Профіль цієї групи респондентів має піки за шкалами: **Q3, F, E, L** (7,2; 6,9; 6,6; 6,5 стенив відповідно). Піки цих шкал мають вищі за середні показники (див. рис. 2).

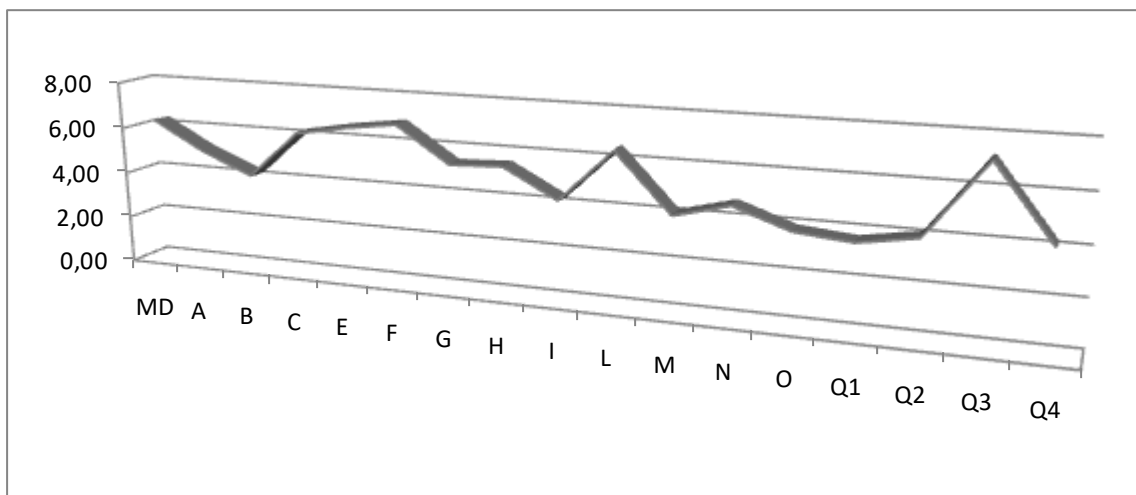

Рис. 2. Загальний профіль за опитувальником Р. Кеттела поліцейських першої групи

Відповідно до даних діаграми більшості поліцейських експериментальної групи притаманні: дисциплінованість, прагнення контролювати власну поведінку, використовувати планомірний підхід до виконання передбачуваних дій, дотримання соціальних вимог (**Q3**). Їм властива оптимістичність, імпульсивність та безпечність, прагнення до змін та різноманітності, схильність до спілкування (**F**). Виявлена схильність домінувати, прагнення до самоствердження, незалежність, активність, впертість (**E**). Водночас наявні недовірливість, підозрілість, схильність до суперництва, скептичність до моральних мотивів поведінки інших людей, у колективі – відособленість, а також проявляються такі якості, як занепокоєність, схильність фіксувати власну увагу на невдачах (**L**).

За іншими шкалами (**A, B, C, G, H, I, M, N, O, Q1, Q2, Q4**) отримані результати не мають виражених показників.

Поліцейські зі стажем роботи до 10 років (друга група). Профіль має піки за шкалами **Q3, C, E** (7,7; 7,5; 7,1). Піки цих шкал мають вищі за середні показники (див. рис. 3).

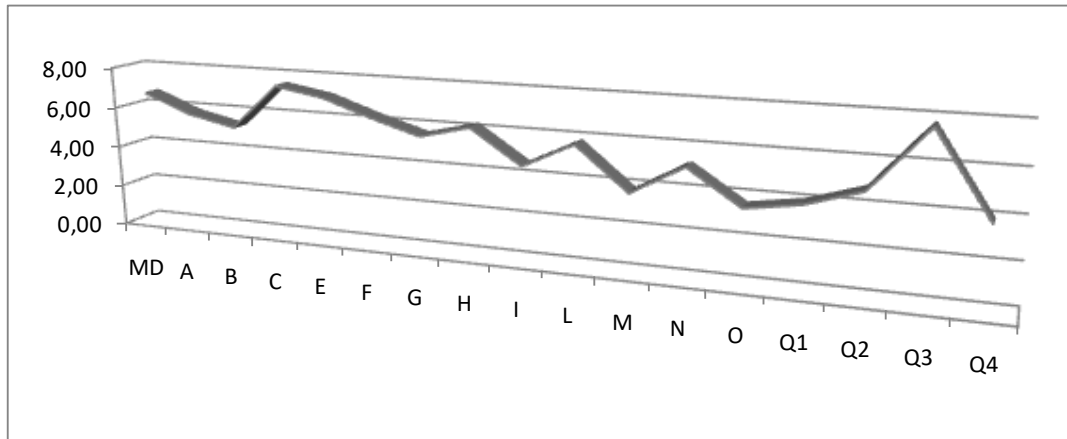

Рис. 3. Загальний профіль за опитувальником Р. Кеттелла поліцейських другої групи

Відповідно до даних діаграми більшості поліцейських другої групи притаманні: достатній самоконтроль, дисциплінованість, точність у виконанні соціальних вимог (**Q3**). Емоційна врівноваженість, спокій, впевненість у собі, працездатність, орієнтованість на реальність (**C**). Їм властиве прагнення домінувати, займати лідерські позиції, незалежність у судженнях (**E**).

За іншими шкалами (**A, B, F, G, H, I, L, M, N, O, Q1, Q2, Q4**) отримані результати не мають виражених показників.

Поліцейські, стаж служби яких понад 10 років (третья група респондентів). Профіль має піки за шкалами **Q3, C, E, F** (7,3; 7,2; 6,9; 6,5) та низький показник (3,4) за шкалою **Q1** (див. рис. 4).

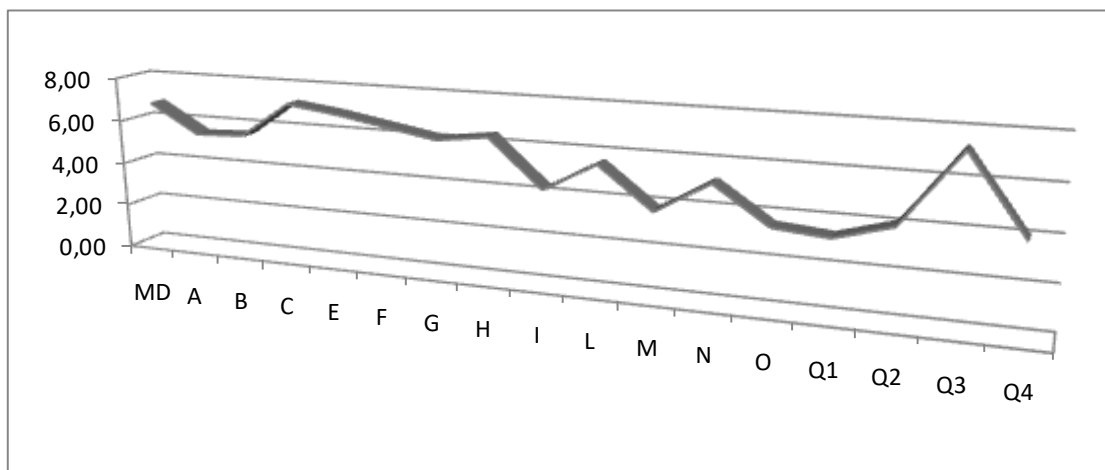

Рис. 4. Загальний профіль за опитувальником Р. Кеттелла поліцейських третьої групи

Відповідно до даних діаграми більшості поліцейських третьої групи притаманні: дисциплінованість, самоконтроль поведінки (**Q3**). Емоційна стійкість та витривалість, впевненість у собі (**C**). Незалежність у судженнях та прагнення до авторитарності (**E**). Оптимістичність, готовність прийти на допомогу, схильність до спілкування (**F**). Прагнення дотримуватися встановлених традицій, норм, принципів. Проте недовірливо та з сумнівом можуть сприймати нове (**Q1**).

За іншими шкалами (**A, B, G, H, I, L, M, N, O, Q2, Q4**) отримані результати не мають статистично виражених показників.

Висновки. Отже, ми отримали загальний профіль сучасного поліцейського, якому притаманні такі характерологічні риси: емоційна стійкість (**C**), прагнення до домінування (**E**), оптимістичність (**F**) та розвинутий самоконтроль (**Q3**), а також вища за середню самооцінка (**MD**).

При цьому всі вищезазначені показники є спільними для всіх трьох груп поліцейських. Однак за ступенем вираження вони дещо відрізняються. Так, фактор «емоційна стійкість» (**C**) виражений найменше серед поліцейських зі стажем роботи у поліції не більше трьох років, проте показник за фактором «безпечність» (**F**) у них найбільше виражений. Показники за факторами «домінантність» (**E**) та «самоконтроль» (**Q3**) найбільше виражені у поліцейських, які мають стаж служби від трьох до десяти років.

Аналізуючи характерологічні показники у кожній групі респондентів окремо, ми отримали різницю. Так прослідковуються відмінності саме між групами поліцейських, розподілених за стажем служби:

поліцейським, які прийшли до лав Національної поліції України та не мали до цього досвіду роботи у правоохоронних органах, властиві такі особистісні особливості: дисциплінованість, прагнення контролювати власну поведінку, використовувати планомірний підхід до виконання передбачуваних дій, дотримання соціальних вимог. Їм властива оптимістичність, імпульсивність та безпечність, прагнення до змін та різноманітності, схильність до спілкування. Схильність домінувати, прагнення до самоствердження, незалежність, активність, впевненість. Поряд з цим наявні недовірливість, підозрілість, схильність до суперництва, скептичність до моральних мотивів поведінки інших людей, у колективі – відособленість, також присутні такі якості, як занепокоєність, схильність фіксувати власну увагу на невдачах;

поліцейським із більшим стажем роботи (від трьох до десяти років) у правоохоронних органах властиві такі особистісні особливості: достатній самоконтроль, дисциплінованість, точність у виконанні соціальних вимог. Емоційна врівноваженість, впевненість у собі, працездатність, орієнтованість на реальність. Прагнення домінувати, займати лідерські позиції, незалежність у судженнях;

поліцейським із найбільшим стажем роботи у правоохоронних органах (понад 10 років) притаманні такі особистісні особливості: дисциплінованість, самоконтроль поведінки. Емоційна стійкість та витривалість, впевненість у собі. Незалежність у судженнях та прагнення до авторитарності. Оптимістичність, готовність прийти на допомогу, схильність до спілкування. Прагнення дотримуватися встановлених традицій, норм, принципів. Проте недовірливо та з сумнівом можуть сприймати нове.

Отримані результати дослідження надали змогу нам констатувати наявність відмінностей в залежності від стажу роботи. Молодим працівниками притаманна деяка безпечність, підозрілість та настороженість по відношенню до оточуючих. З набуттям практичного досвіду службової діяльності підвищується емоційна витривалість, самоконтроль поведінки. Правоохоронці, які служать більше 10 років, характеризуються консерватизмом та із сумнівом та недовірою можуть сприймати нове. Вищезазначені тенденції доцільно враховувати під час проведення заходів психологічного супроводу працівників правоохоронних органів з метою спрямованого формування необхідних здібностей та розвитку професіоналізму.

Перспективи подальших досліджень. Перспективно нами планується дослідити інтеркореляційні зв'язки особистісних особливостей поліцейських з розвитком їх правосвідомості.

Анотація

У статті на основі проведеного емпіричного дослідження представлено результати аналізу особистісних рис поліцейських з різним стажем служби у правоохоронних органах. Для визначення особистісних особливостей поліцейських використовувався 16 PF опитувальник Р. Кеттелла (форма С). За результатами проведеного дослідження виявлено значущі відмінності показників особистісних особливостей поліцейських з різним стажем служби. Особливу увагу приділено характеристикам, притаманним більшості сучасних поліцейських, – самоконтролю поведінки, емоційній стійкості, домінантності, виразній самооцінці.

Summary

In the article on the basis of the empirical research carried out the results of the analysis of personality traits of policemen with different length of service in law enforcement agencies are presented. To determine the personal characteristics of the police used 16 PF questionnaire R. Kettel (Form C). According to the results of the study, significant differences in the indicators of personal characteristics of police officers with different service experience were revealed. Particular attention is paid to the characteristics inherent in most modern policemen: self-control behavior, emotional stability, dominance, expressive self-esteem.

Використана література:

1. Формування психологічної готовності працівників органів внутрішніх справ до дій в екстремальних ситуаціях затримання озброєного злочинця : наук.-практ. посібник / Казміренко В.П., Казміренко Л.І., Александров Д.О., Андросюк В.Г., Юсупов В.В., Черновський О.К. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. 96 с.
2. Кудерміна О.І. Соціальні та психологічні детермінанти професійної соціалізації сучасного правоохоронця. *Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка. Психологія. Соціальна робота*. Київ : «Київський університет», 2012. С. 22–25.
3. Методология и методы социальной психологии. / Е.В. Шорохова. Академия наук СССР институт психологии. Издательство «Наука». М., 1997 г. 245 с.

Tetiana Yurchenko-Shekhovtsova,

*Research Scholar at Problems of Psychological Support and Psychophysical Research Laboratory
National Academy of Internal Affairs of Ukraine*